

ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลกับสิ่งท้าทาย

กฤษฎณา ฟองธนกิจ*

บทคัดย่อ

ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานหลายทศวรรษ เป็นทฤษฎีที่อธิบายพฤติกรรมเชิงเศรษฐกิจและสังคม โดยมีสมมติฐานว่า “ปัจเจกชนจะทำการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์เพื่อพิจารณาทางเลือกที่ดีที่สุด ด้วยการกระทำที่มีเหตุผล” บทความนี้นำเสนอข้อคิดเห็นของนักคิดต่างทฤษฎีและสิ่งท้าทายต่อทฤษฎีทางเลือกด้วยสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19

คำสำคัญ: ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผล พฤติกรรม โรคระบาดโควิด-19

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต การบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

อีเมล: Krishna.fo@ssru.ac.th

วันที่รับบทความ 18 กุมภาพันธ์ 2565 วันที่แก้ไขบทความล่าสุด 6 กันยายน 2565 วันที่อนุมัติการตีพิมพ์ 19 กันยายน 2565

Rational Choice Theory and Its Challenges

Krishna Fongtanakit*

Abstract

The influence of Rational Choice Theory in Political Science and other disciplines has been growing over decades. Rational Choice Theory proposes tools, based on certain assumptions, to provide theoretical guidance and practical insights into the study of social and political phenomena. According to this theory, individuals engage in a cost-benefit analysis to determine the best alternative, with rationality as the guiding principle. This article aims to explore the controversial debates surrounding Rational Choice Theory, particularly in relation to the COVID-19 pandemic. **Keywords:** Reformation of Thailand, improvement of the implementation process of Thailand reformation, formulating of government policy

Keywords: Rational choice theory, behavior, COVID-19 pandemic.

* Doctor of Philosophy Program in Development Administration, Suan Sunandha Rajabhat University.
E-mail: Krishna.fo@ssru.ac.th
Received: February 18, B.E.2565. Revised: September 9, B.E.2565. Accepted: September 19, B.E.2565.

บทนำ

ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะเป็นแนวคิดในการทำความเข้าใจพฤติกรรมเชิงสังคมและเศรษฐกิจของมนุษย์ โดยมีหลักการคือ พฤติกรรมเชิงสังคมเป็นผลมาจากพฤติกรรมที่เกิดจากความตั้งใจของตัวแสดงแต่ละคน แบบแผนทางสังคมจึงเป็นสภาวะการณ์อันเกิดจากความตั้งใจของมนุษย์ที่เป็นผู้กระทำ ผลของการตัดสินใจใด ๆ ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและความรู้สึก ซึ่งแตกต่างจากแบบแผนทางธรรมชาติซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริง มีกฎธรรมชาติเป็นตัวกำหนด (Levin & Milgrom, 2004)

ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลมุ่งเน้นไปที่การเลือกของปัจเจกชน เชื่อว่าแต่ละคนมีความชอบในทางเลือกที่มีอยู่ พวกเขาสามารถระบุทางเลือกที่ต้องการ และสามารถอธิบายได้เสมอว่าทางเลือกที่พวกเขาเลือกนั้นดีกว่าอีกทางเลือกหนึ่ง ในการตัดสินใจเลือกได้คำนึงถึงข้อมูลที่มีอยู่ ความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ รวมถึงต้นทุนและผลประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้น ทฤษฎีนี้กำหนดว่าทุกคนทำการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของตนเองเพื่อพิจารณาว่าการกระทำนั้นคุ้มค่าต่อการดำเนินการเพื่อผลลัพธ์ที่ดีที่สุด และบุคคลจะเลือกสิ่งที่เหมาะสมที่สุดในทุกกรณี นักทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลไม่ได้อธิบายกระบวนการทางเลือกว่ามีกระบวนการอย่างไร แต่เป็นทฤษฎีที่ทำนายผลลัพธ์และรูปแบบของทางเลือกด้วยพฤติกรรมของปัจเจกชนว่าจะต้องเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด (Friedman, 1953)

นอกจากนี้ ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลยังให้ความสำคัญกับตัวแสดงที่เป็นปัจเจกชนว่าเป็นคนที่มีเหตุผลในการเลือกตัดสินใจในทางเลือกได้อย่างเหมาะสม ด้วยสมมติฐานเกี่ยวกับตัวแสดงในระดับปัจเจกบุคคลเป็นหลัก โดยเชื่อว่าการกระทำและกิจกรรมของมนุษย์เกิดจากการไตร่ตรองและตัดสินใจกระทำอย่างมีเหตุผล (de Jonge, 2012) แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ซึ่งเป็นเรื่องง่ายต่อการเข้าใจ และสามารถปรับใช้ได้กับตัวแสดงในทุกสภาพสังคม ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับและถูกนำมาปรับใช้ในหลายแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์ เช่น ทฤษฎีทางด้านเศรษฐศาสตร์และการเมือง ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมถึงทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice) ในแขนงวิชาทางรัฐประศาสนศาสตร์ (Scott, 2000)

ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะนำเอาวิธีการทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการอธิบายและแก้ไขปัญหาในสาขาวิชารัฐศาสตร์ โดยเนื้อหาหลักเป็นการศึกษาพฤติกรรมทางการเมือง ใช้แนวทางการศึกษาแบบรัฐศาสตร์วิเคราะห์ (Positive Political Theory) มุ่งเน้นการศึกษาความเห็นแก่ตัวของผู้แสดงในสังคม ได้แก่ ผู้ออกคะแนนเสียง นักการเมือง ข้าราชการ มีการใช้แนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์หลายวิธี เช่น อรรถประโยชน์สูงสุด ทฤษฎีเกม ทฤษฎีการตัดสินใจ มาใช้ในการอธิบายผลการกระทำของตัวแสดง (de Jonge, 2012)

Positive Political Theory คือการศึกษารัฐศาสตร์เพื่อแสวงหาความรู้ความเข้าใจในสังคมรอบ ๆ ตัวเรา โดยไม่คำนึงถึงการตัดสินคุณค่าว่าควรหรือไม่ แต่บ่อยครั้งที่นักคิดกลุ่มนี้มักจะอธิบายปรากฏการณ์สังคมด้วยการตัดสินคุณค่าสิ่งที่จะควรจะเป็น และเสนอแนะการปรับปรุงกฎเกณฑ์ ระเบียบวิธีการที่จะบรรลุป่าหมายนั้น ๆ เช่น การปรับปรุงกฎเกณฑ์ตามรัฐธรรมนูญ ทางเลือกสาธารณะเป็นทฤษฎี

ที่มีความใกล้ชิดกับทฤษฎีทางเลือกสังคม มักจะใช้คณิตศาสตร์เป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมโดยเฉพาะการใช้ทฤษฎีเกมที่ใช้ในเศรษฐศาสตร์มาอธิบายพฤติกรรมความเห็นแก่ตัวของปัจเจกชนด้านสวัสดิการรัฐ และการลงคะแนนเสียง (Amadae & Bueno De Mesquita, 1999)

นักวิชาการหลักที่มีอิทธิพลต่อทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ ได้แก่ เคนเน็ธ เจ แอร์โรว์ (Kenneth J. Arrow) แอนโทนี ดอน (Anthony Down) และแมนเคอร์ ลอยด์ โอลเซน จูเนียร์ (Mancur Lloyd Olsen Jr.) นักวิชาการทั้งสามได้เสนอแนวคิดไว้ ดังนี้ Arrow (1951) อธิบายทางเลือกสังคมและค่านิยมส่วนบุคคล (Social choice and individual value) ใช้การจัดอันดับตามลำดับของทางเลือกแต่ละรายการของปัจเจกเพื่อแสดงรูปแบบทางเลือกสังคม ใช้แนวทางเดียวกับแนวคิดฟังก์ชันสวัสดิการสังคมในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ ส่วน Down (1957) เขียนทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ระบอบประชาธิปไตย (The Economics Theory of Democracy) โดยระบุว่า นักการเมืองมีความต้องการที่จะได้รับคะแนนนิยมทางการเมืองสูงที่สุด ส่วนข้าราชการนั้นก็ต้องการที่จะได้รับงบประมาณของหน่วยงานตนมากที่สุด แนวคิดสำนักทางเลือกสาธารณะจึงเสนอว่าควรมีการจำกัดบทบาทของนักการเมืองและข้าราชการมิให้ใช้อำนาจไปในทางที่ไม่เหมาะสมหรือมุ่งตอบสนองต่อประโยชน์ส่วนตัว มิฉะนั้นในระยะยาวแล้ว รัฐอาจเกิดปัญหาการขาดดุลทางการคลัง อันเนื่องมาจากมีการใช้จ่ายงบประมาณที่ไม่เหมาะสม ซึ่งจะเกิดผลกระทบทางลบในการตอบสนองต่อผลประโยชน์ของสาธารณชนโดยกำหนดแบบจำลองที่มีเงื่อนไขในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ไปใช้กับการตัดสินใจทางการเมือง และนำเอาการวิจัยเชิงประจักษ์ทดสอบแบบจำลอง เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อสรุป

สำหรับ Olson (1965) อธิบายเหตุผลของการดำเนินการร่วมกันของกลุ่ม (the Logic of Collective Action) ระบุว่าปัจเจกบริโภคนสินค้าสาธารณะเพราะต้องการมีส่วนร่วมในการผลิต เขาสมมติต่อไปว่า ถ้าทุกอย่างคงที่ สินค้าสาธารณะจะถูกกำหนดโดยความชอบของคนทุกคน

ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลมีระเบียบวิธีการศึกษาที่วิเคราะห์ อธิบาย และคาดคะเนปรากฏการณ์ทางสังคมในลักษณะที่ต่างออกไปจากระเบียบวิธีการศึกษาชนิดดั้งเดิมที่เน้นการบรรยายสรรพสิ่งที่เกิดขึ้น (descriptive) หรือการวินิจฉัยตัดสินโดยใช้ดุลยพินิจ (judgment) สำหรับทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลใช้ระเบียบวิธีศึกษาวิจัยด้วยการวิเคราะห์ปัจเจกชนเป็นวิธีการศึกษาวิจัย (methodological individualism) โดยมีสมมติฐานว่า สถานการณ์และปรากฏการณ์ทางสังคมหรือพฤติกรรมรวมกลุ่ม (collective behaviors) ทั้งหลายนั้น ล้วนมีผลมาจากการกระทำหรือการตัดสินใจกระทำของปัจเจกชน เพราะความเชื่อพื้นฐานของแนวคิดนี้อยู่ที่ว่าปัจเจกชนนั้นเป็นคนที่มีเหตุผล (Rational man) และคำนึงผลประโยชน์ของตน (Self-interest) ดังนั้น การตัดสินใจหรือการแสดงพฤติกรรมใด ๆ ของปัจเจกชนจึงมุ่งที่จะตอบสนองต่อความต้องการของตนเองอย่างสูงสุด แนวคิดนี้ได้กลายเป็นพื้นฐานรองรับให้แก่ทฤษฎีการตัดสินใจสาธารณะ ทฤษฎีการเลือกสาธารณะ และทฤษฎีการตัดสินใจโดยยึดหลักผลได้ผลเสีย เป็นต้น

นักวิชาการทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลกล่าวอ้างว่า ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีเดียวที่ทำให้สถานะของวิชารัฐศาสตร์มีความเป็นศาสตร์มากขึ้น นักวิจัยสังคมศาสตร์ควรนำไปปรับใช้เพราะเป็นศาสตร์ที่สามารถทำนายได้ (predictive) และมีความเป็นสากล (universal) การกล่าวอ้างเช่นนี้ ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่เป็นความจริง ทฤษฎีนี้มาจากสมมติฐานที่ไม่เพียงพอ การกระทำของกลุ่มมีความหลากหลายและมีที่มา

แตกต่างกัน ในบริบทสังคมที่แตกต่างกัน ระบบราชการที่แตกต่างกัน รวมถึงระบบการเมืองที่แตกต่างกัน จะสามารถใช้การเลือกของปัจเจกชน การตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผลของปัจเจกชน มาแก้ปัญหาสังคม ได้จริงหรือ ความซับซ้อนในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ไม่อาจจะใช้กระบวนการทางคณิตศาสตร์ที่เป็นแขนงหนึ่งของวิทยาศาสตร์มาใช้ในการตัดสินใจทางเลือกของนโยบายสาธารณะได้

นักวิชาการบางท่านจึงมีความเห็นว่า ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลจึงเป็นทฤษฎีที่มีมุมมองไม่รอบด้าน และมีความขัดแย้งในตัวทฤษฎีเอง (MacDonald, 2003) กระบวนการทัศน์ของทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลยังเป็นทฤษฎีที่ขาดเหตุผล ไม่มีกระบวนการทดสอบทฤษฎีอย่างเป็นระบบ เป็นการบิดเบือนและทำให้ผิดไปจากความจริงโดยการตัดทอน (Falsification) แบบจำลองของทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล มีสมมติฐานที่สำคัญคือ ตัวแสดงทุกตัวเป็นผู้ที่รู้ถึงทางเลือกที่มีอยู่ และรู้ว่าแต่ละทางเลือกมีข้อจำกัดอะไร รู้ถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในการเลือกทางเลือกแต่ละทาง และรู้ถึงข้อมูลที่น่าไปสู่การจัดลำดับความสำคัญของทางเลือกที่มีอยู่ได้ ในส่วนของการจัดลำดับทางเลือกที่มีอยู่นั้น ตัวแสดงแต่ละตัวอาจใช้วิธีการแปลงทางเลือกที่มีอยู่ให้เป็นตัวเลขในเชิงคณิตศาสตร์ โดยการเลือกทางเลือกที่ให้รรถประโยชน์ (Utility) สูงสุด จึงเป็นสิ่งที่น่าสงสัย (Green & Shapiro, 1994) จากข้อสมมติฐานของทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลสรุปว่า พฤติกรรมของปัจเจกชนที่มีเหตุผลประกอบด้วยเงื่อนไข 4 ประการดังต่อไปนี้

1. ปัจเจกชนคำนึงถึงผลประโยชน์ตัวเองเป็นหลัก (Self-Interest) และคนแต่ละคนก็มีความต้องการ (Desires) ความชอบ (Preferences)
2. ปัจเจกชนมีเหตุผลในการตัดสินใจ (Rational Decision Making) รู้ทางเลือกที่มีอยู่ทุกทาง และสามารถเรียงลำดับความชอบที่มีต่อทางเลือกเหล่านั้น เพื่อเลือกทางที่ดีที่สุดให้แก่ตนเองได้ ความมีเหตุผลฝังแน่นอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์
3. ปัจเจกชนจะเลือกทางเลือกที่ให้ประโยชน์มากที่สุด (Maximizing Utilities) โดยแต่ละคนจะพิจารณาจากทางเลือกที่มีอยู่อย่างมีกลยุทธ์ (Strategic)
4. ปัจเจกชนจำเป็นต้องใช้ข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอในการเลือกทางเลือก

ปัจเจกชนคำนึงถึงผลประโยชน์ตัวเองเป็นหลัก (Self-Interest) และคนแต่ละคนก็มีความต้องการ (Desires) ความชอบ (Preferences)

ทางเลือกอย่างมีเหตุผลเป็นทฤษฎีที่สับสนทำนายผลในสิ่งที่แตกต่างกัน มีสมมติฐานที่มาจากนักคิดแต่ละคนที่แตกต่างกัน การอธิบายสังคมโดยนำเอาทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้อธิบายทางสังคมศาสตร์จึงเป็นเรื่องที่เข้าใจผิดและถ้อย่างห่างไกลจากความเป็นจริง (Green & Shapiro, 1994)

พื้นฐานความเชื่อของทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลมาจากเงื่อนไข 2 ประการ คือ

- ความสมบูรณ์ (Completeness)
- การส่งผ่าน (transitivity)

ความสมบูรณ์ หมายถึง ปัจเจกสามารถลำดับทางเลือกที่มีอยู่ และเลือกทางเลือกที่ได้ประโยชน์สูงสุด ส่วนการส่งผ่าน หมายถึง ความชอบในแต่ละทางเลือกสามารถเปลี่ยนผ่านได้ ตัวอย่างตระกูลที่คุ้นเคยคือคนชอบแอปเปิลมากกว่าส้ม ชอบส้มมากกว่าแพร์ ดังนั้น คนชอบแอปเปิลมากกว่าแพร์

แนวคิดความมีเหตุผลในทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผล จึงถูกวิจารณ์ว่า เป็นทฤษฎีที่ผิวดิน (thin) ในขณะที่นักวิชาการคนอื่น ๆ แย้งว่า ความต้องการและความชอบของคนมีองค์ประกอบและเงื่อนไขลึกซึ้งที่มากกว่านี้ (thick) พฤติกรรมมนุษย์มีความสลับซับซ้อน นักวิจัยต้องใช้ความรู้จากศาสตร์แขนงอื่น เช่น จิตวิทยา สังคมวิทยา ศาสตร์เชิงพฤติกรรมมาช่วยอธิบายพฤติกรรมของคนจึงจะช่วยสร้างคำอธิบายได้ชัดเจนและมีน้ำหนักมากขึ้น ไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งสามารถอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ในทางเศรษฐศาสตร์ การอธิบายความชอบ (preference) ของแต่ละคนจะมาจากปัจจัยรายได้และความมั่งคั่ง แต่สินค้าสาธารณะ (public goods) เป็นสินค้าบริการที่ให้ประโยชน์แก่ทุกคนหรือทุกกลุ่ม ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะจึงควรจะอธิบายด้วยความชอบของกลุ่ม (collective preferences) มากกว่าการอธิบายด้วยความชอบของปัจเจกชน (individual preferences) เช่น การออกกฎหมายซึ่งมีผลบังคับใช้ในสังคมกับคนทุกคน ปัจเจกชนจะชอบหรือไม่ ก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ในทางการตลาด นักเศรษฐศาสตร์อธิบายการตัดสินใจซื้อสินค้าที่มาจากความชอบได้ ไม่มีใครบังคับให้ทำ การตกลงใจกันทำธุรกรรมซื้อสินค้าไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคนอื่น

ในทางเศรษฐกิจ คนแสดงความชอบผ่านระบบราคา สินค้าที่เราพอใจ แม้ว่าราคาสูงมาก เราก็จะอยากได้สินค้านั้นมาครอบครอง ส่วนความชอบทางด้านรัฐศาสตร์ เช่น การแสดงประชามติในปัญหาสังคม ไม่ได้สะท้อนถึงความพึงพอใจของคนใน การเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ไม่สามารถตีราคาเป็นค่ารวมได้เหมือนกับตลาดเศรษฐศาสตร์ คนทุกคนมีค่าเท่ากัน หนึ่งสิทธิ์หนึ่งเสียงเท่ากัน ไม่สามารถบอกขนาดของผลลัพธ์ทางสังคม และวัดค่าทางสังคมไม่ได้ เพราะผู้ผลิต คือรัฐบาล จะวัดได้ว่าควรจะมีผลิตสินค้าใดมากกว่า เพราะเมื่อรวมราคากันแล้ว รัฐบาลจะได้ผลิตในสิ่งที่ได้ประโยชน์สูงสุด

การเสนอสินค้าสาธารณะในทางรัฐศาสตร์ต้องคำนึงถึงเรื่อง สิทธิความเท่าเทียมกันของบุคคล รัฐไม่สามารถเสนอสินค้าตามความชอบส่วนบุคคลได้เหมือนการสั่งอาหารในร้าน นโยบายหนึ่ง ๆ มีทางออกในการแก้ไขปัญหาได้หลายทาง เช่น นโยบายในการแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองในอากาศ รัฐบาลอาจมีทางเลือกหลายทางเลือก เช่น การงดใช้รถยนต์วันศุกร์ การกำหนดอายุใช้งานรถยนต์ การเพิ่มภาษีสรรพสามิตรยนต์ การบริหารจัดการขนส่งมวลชนสาธารณะ เป็นต้น แต่ละทางเลือกไม่สามารถใช้วิธีการให้ประชาชนออกเสียงโหวตได้ และถึงแม้ว่ารัฐบาลจะให้ประชาชนโหวตเลือก ก็คงจะหาข้อยุติไม่ได้ เพราะความชอบของคนย่อมแตกต่างกัน ทั้งผลประโยชน์และผลกระทบของแต่ละทางเลือก สินค้าสาธารณะจึงไม่สามารถหาทางออกได้เพียงทางเดียวที่เป็นความชอบโดยรวมได้

สำหรับประเด็นผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกพรรคการเมืองเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ส่วนตน (self-interest) คำอธิบายนี้ไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะอธิบายว่า ทำไมคนจึงทำเช่นนั้น เพราะในความเป็นจริงทางสังคม ก็ยังมีคนจำนวนมากที่ไม่ไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้ง และคนจำนวนมากไม่ได้ไปใช้สิทธิ์เพราะต้องการ

แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ส่วนตน การที่คนออกไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งอาจทำไปเพื่ออุดมการณ์ทางการเมืองก็ได้ หรือที่ไปเลือกตั้งเพราะเป็นหน้าที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ปัจเจกชนมีเหตุผลในการตัดสินใจเลือก

ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลมีฐานคติเกี่ยวกับอัตตานิยม (Assumption of Egoism) โดยเชื่อว่า พฤติกรรมของปัจเจกชนมีความคาดหวังเชิงเป้าหมาย ใช้การวิเคราะห์ต้นทุนและประโยชน์ (cost-benefit) ในแต่ละทางเลือก และนำมาเปรียบเทียบกันเพื่อเลือกทางเลือกที่ประเมินแล้วว่าจำเป็นสำหรับเป้าหมายส่วนตนที่กำหนดไว้ เงื่อนไขการอธิบายทางเลือกอย่างมีเหตุผลคือ ชุดความเชื่อ ชุดความปรารถนา จะต้องมีความคงเส้นคงวา (Internally consistency) กล่าวคือ เชื่อว่าวิธีการวิเคราะห์ทางเลือกเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ภายใต้อุดมคติที่ดีที่สุด

แนวคิดนี้ขัดแย้งกับแนวคิดของไซมอน (Simon, 1979) เสนอขอบเขตเหตุผล (bounded rational) โดยการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ของการตัดสินใจที่ใช้ในทางเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ความเป็นเหตุเป็นผลเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ แต่การตัดสินใจที่มีเหตุผลอย่างสมบูรณ์มักไม่สามารถทำได้ เนื่องจากทรัพยากรที่ใช้ในการคำนวณเพื่อการตัดสินใจมีอยู่อย่างจำกัด สภาพแวดล้อมทางสังคมมีแนวโน้มที่จะมีความซับซ้อนและความไม่แน่นอนและตัวแสดงที่มีแหล่งข้อมูล หรือความรู้ความเข้าใจที่จำกัดปัจเจกชนอาจอาศัยกฎเกณฑ์ง่าย ๆ ในการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด เศรษฐกิจพฤติกรรม (Behavioral Economics) ที่มีอิทธิพลสูงต่อการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์คือ ทฤษฎีคาดหวัง (Prospect theory) ที่กล่าวว่า คนจะเลือกทางเลือกที่เป็นไปได้ นักวิจัยบางคนวิเคราะห์พฤติกรรม การตัดสินใจเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับอคติทางปัญญา เช่น ในการตัดสินใจเลือกร้านอาหาร ผู้คนมักจะเลือกร้านที่มีคิวรอนาน หรือเลือกจากรีวิวในโซเชียล หรือจะเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลใกล้ชิดที่ประสบความสำเร็จ เป็นการวิเคราะห์ที่สอดคล้องกับทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action: TRA) ที่ระบุว่า ปัจเจกกระทำด้วยเหตุผลมาจากปัจจัย 2 ประการที่ก่อให้เกิดเจตนาแสดงพฤติกรรม ขึ้นมาคือ ทศนคติต่อพฤติกรรม (Attitude) และการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (Subjective Norm)

ความเป็นเหตุเป็นผลในสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ของทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผล ใช้ความเป็นเหตุเป็นผลในการตัดสินใจตามกฎเกณฑ์ตายตัวบางประการโดยไม่คำนึงถึงบริบท ในทางตรงกันข้าม นักคิดแนวเหตุผลตามบริบท (Ecological Rationality) อ้างว่าเหตุผลของการตัดสินใจขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทใดบริบทหนึ่ง สิ่งที่ดีกว่าเป็นเหตุเป็นผลภายใต้การเลือกอย่างมีเหตุผล อาจจะไม่ได้รับการพิจารณาว่ามีเหตุผลภายใต้เหตุผลตามบริบทเสมอไป โดยรวมแล้วทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผลให้ความสำคัญกับความสอดคล้องทางตรรกะภายใน ในขณะที่เหตุผลตามบริบทมุ่งเป้าไปที่ ประสิทธิภาพภายนอก

ตามทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล การกระทำที่ถือว่ามีเหตุผล มาจากการกระทำที่เกิดขึ้นจากความชอบและความคาดหวังที่เป็นไปตามสัญชาตญาณหรือหลักการชุดหนึ่ง หลักการนี้ถูกต้องเป็นธรรมชาติ

โดยพิจารณาจากสัจพจน์ที่มีความสอดคล้องกัน แต่มีคำถามว่า กรณีที่ความชอบและความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกันกับข้อมูลที่มีอยู่ ทางเลือกนั้นจะต้องถูกตัดออกไปหรือไม่ เพราะไม่มีการอธิบายไว้

ปัจเจกชนจะเลือกทางเลือกที่ให้ประโยชน์มากที่สุด (Maximizing Utilities) โดยแต่ละคนจะพิจารณาจากทางเลือกที่มีอยู่อย่างมีกลยุทธ์ (Strategic)

ฐานคติของทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลเชื่อว่า ปัจเจกชนจะเลือกทางเลือกที่ให้ประโยชน์มากที่สุด (Maximizing Utilities) ซึ่งเป็นการนำเอาทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการรัฐศาสตร์ในการเปรียบเทียบต้นทุนและประโยชน์ที่ได้รับ (cost-benefit) เป็นความพยายามในการหาหน่วยวัดร่วมกันในทางเลือกต่าง ๆ ซึ่งผู้ประเมินจะต้องกำหนดค่าน้ำหนักความน่าจะเป็นของทางเลือกแต่ละทาง และนำมาคำนวณเพื่อประเมินว่าทางเลือกใดจะให้ประโยชน์สูงสุด

ในความเป็นจริง การตัดสินใจของปัจเจกชนมักอยู่ใต้สภาวะความเสี่ยงและความไม่แน่นอนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความไม่แน่นอนเกิดจากการที่ปัจเจกชนมีความรู้และข้อมูลไม่สมบูรณ์ครบถ้วนเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตและมีความเสี่ยงซึ่งเป็นผลที่เกิดจากความไม่แน่นอน

ทฤษฎีอรรถประโยชน์ที่คาดหวัง (Expected utility theory) เชื่อว่า ปัจเจกชนเป็นผู้ที่มีเหตุผลจึงเลือกในสิ่งที่ดีที่สุดในภายใต้ข้อจำกัดที่ตนเองเผชิญอยู่ การตัดสินใจของปัจเจกชนอยู่ภายใต้ข้อสมมติที่ว่าบุคคลเป็นผู้หลีกเลี่ยงความเสี่ยง (Risk aversion) นั้น ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องของการเลือกใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมกับการใช้เทคโนโลยีการพึ่งพาสารเคมี จากการเปรียบเทียบทั้งสองทางเลือก เกษตรกรที่มีเหตุผลควรตัดสินใจยอมรับเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากผลตอบแทนสุทธิสูงกว่าการใช้เทคโนโลยีที่พึ่งพาสารเคมี ผลวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงยินดีที่จะใช้เทคโนโลยีการผลิตแบบพึ่งพาสารเคมี จากเหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรไม่ได้คำนึงถึงระดับของผลตอบแทนสูงสุดที่จะได้รับ เพราะแนวคิดอรรถประโยชน์ไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมของเกษตรกรภายใต้สภาวะการผันผวนของการสูญเสียได้ (Yesuf & Bluffstone, 2009) แสดงว่าปัจเจกชนจะเลือกทางเลือกที่ได้ผลตอบแทนที่แน่นอนมากกว่าทางเลือกที่ได้รับผลตอบแทนที่มากกว่าแต่มีความเสี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาแนวทางการลดใช้สารเคมีเกษตรกรไทยของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (B.E.2557: 7) พบว่าพฤติกรรมของเกษตรกรเกี่ยวกับการตัดสินใจใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชไม่แตกต่างกันทั้งก่อนและหลังการอบรมให้ความรู้

ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลระบุว่า บุคคลปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล เลือกทางเลือกที่ดีที่สุดเพื่อตอบสนองเป้าหมายส่วนตนให้ดีที่สุดและจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่ต้องการ จากการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ดังนั้น ปัจเจกจึงจำเป็นต้องซึ่งน้ำหนัก จัดลำดับความสำคัญ และตัดทางเลือกบางประการออกไปเพื่อการตัดสินใจ แนวคิดนี้มีสมมติฐานว่า ผู้ตัดสินใจมีความสามารถในการกำหนดอรรถประโยชน์ต่อทุกสรรพสิ่งที่กำลังพิจารณาเป็นทางเลือก ที่จริงแล้วคุณค่าที่บุคคลมอบให้ต่อทางเลือกใดเป็นกลไกทางจิตวิทยาของบุคคลนั่นเอง หากบุคคลชอบผลลัพธ์ของทางเลือกใดก็จะกำหนดอรรถประโยชน์ทางเลือกนั้น

สูงกว่าสิ่งที่ตนไม่ชอบ คำถามที่ตามมาคือ ปัจเจกชนแต่ละคนจะกำหนดอรรถประโยชน์ต่อทางเลือกหรือผลลัพธ์ใดผลลัพธ์หนึ่งเหมือนกันหรือไม่ในการเลือกนโยบายสวัสดิการที่ให้อรรถประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมหรือต่อส่วนตน

ทฤษฎีอรรถประโยชน์ ใช้คณิตศาสตร์ความน่าจะเป็น (Probability) ในการอธิบายความเสี่ยงและความไม่แน่นอนเพื่อทำนายผลลัพธ์ เป็นการประมาณค่าแนวโน้มของการเกิดเหตุการณ์นั้น สัดส่วนของค่าความน่าจะเป็นในเหตุการณ์ใด ๆ ที่ศึกษาแบ่งเป็นสองประเภทคือ การตีความความน่าจะเป็นเชิงภววิสัย (Objective Interpretation) และความน่าจะเป็นเชิงอัตวิสัย (Subjective Interpretation)

ในการตีความ ความน่าจะเป็นเชิงภววิสัย (Objective Interpretation) เราสามารถระบุจำนวนผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ทั้งหมด (Universe of Outcomes) เช่น ลูกเต๋ามี 6 หน้า คือหมายเลข 1 ถึง 6 เมื่อโยนลูกเต๋า 1 ครั้ง ความน่าจะเป็นที่จะออกมาเป็นเลขใดเลขหนึ่ง เท่ากับ 0.167 และสามารถประเมินหรือคาดการณ์การเกิดขึ้นของผลลัพธ์จากสิ่งบ่งชี้ เช่น การพยากรณ์อากาศว่าพายุจะมีฝนตกประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่ การพยากรณ์อากาศขึ้นอยู่กับข้อมูลหลักฐานที่มีอยู่ในขณะนั้น ได้แก่ การเคลื่อนตัวของพายุ ความกดอากาศที่กำลังเคลื่อนตัวเข้ามาพร้อมกับทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวกับคุณสมบัติเชิงสาเหตุของปรากฏการณ์อากาศทำให้สามารถคาดการณ์การเกิดฝนในวันพายุนี้ได้ค่อนข้างแน่นอน

สำหรับการตีความ ความน่าจะเป็นเชิงอัตวิสัย (Subjective Interpretation) เป็นการอธิบายในกรณีที่ไม่สามารถกำหนดความน่าจะเป็นของสถานการณ์ได้ ผู้ตัดสินใจไม่มีข้อมูลข่าวสารเพียงพอในการประมาณค่าความถี่ของผลลัพธ์ ผู้ตัดสินใจจึงต้องกำหนดให้ออกาสของการเกิดของแต่ละผลลัพธ์มีเท่ากัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้ตัดสินใจไม่มีเหตุผลใดที่คาดหวังว่าผลลัพธ์หนึ่งจะเกิดขึ้นได้มากกว่าอีกผลลัพธ์อย่างหนึ่ง

ปัจเจกชนจำเป็นต้องใช้ข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอในการเลือกทางเลือก

ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลมีสมมติฐานว่า ปัจเจกชนมีข้อมูลข่าวสารเพียงพอในการตัดสินใจเลือกทางเลือก ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของทฤษฎี ตัวแสดงทุกตัวถูกคาดหวังว่าสามารถใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน (current) สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ (available) และเป็นข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้อง (relevant) ในการวิเคราะห์ทางเลือก ปัจเจกชนใช้ข้อมูลในการตัดสินใจมากกว่าการพึ่งพาประสบการณ์ แต่ในโลกแห่งความเป็นจริง ปัจเจกชนไม่สามารถตัดสินใจบนข้อมูลที่สมบูรณ์ได้เพราะข้อมูลเป็นเรื่องของเวลาและต้นทุนและอาจจะไม่คุ้มค่าในการแสวงหาข้อมูลที่สมบูรณ์ ปัจเจกชนจึงตัดสินใจบนพื้นฐานที่ว่า “เท่านี้ก็ดีแล้ว” (good enough) ดังนั้น สมมติฐานที่ว่า ปัจเจกชนเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดจะไม่เกิดขึ้นเพราะขาดซึ่งข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอต่อการตัดสินใจ ทางเลือกที่ดีที่สุดจะไม่มีทางเกิดขึ้นได้ (Kahneman & Tversky, 2003)

นักวิชาการสายพุทธิปัญญา (cognitive science) เชื่อว่า มนุษย์ให้เหตุผลตามสภาพเงื่อนไขที่เผชิญอยู่ ความมีเหตุผลของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องสากลแต่เป็นเรื่องของสมองกับร่างกายและจิตใจ เหตุผลเกิดจากประสบการณ์ทางร่างกายและสมองเป็นหลัก การเชื่อมโยงทางกายภาพของสมองรวมถึงระบบอวัยวะใน

ร่างกาย ล้วนสัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของมนุษย์อย่างซับซ้อน กลไกระบบประสาททำหน้าที่ในการสร้างระบบความคิดและวิธีการให้เหตุผล การที่มนุษย์มีเหตุผลที่คล้ายกันมาจากประสบการณ์ที่คล้ายกัน มนุษย์ที่แท้จริงไม่ได้ควบคุมเหตุผลอย่างมีสติ แต่ทำไปอย่างไร้สติ เป็นไปในลักษณะเปรียบเทียบและจินตนาการ และการมีเหตุผลไม่มีความเป็นกลางเพราะมีการประนีประนอมทางอารมณ์ของแต่ละบุคคล (Lakoff & Johnson, 1999)

แนวทางการสร้างทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลยังเป็นเพียงทฤษฎีระดับกลาง (middle-level theory) เป็นการบูรณาการหลักสากลอย่างน้อยสองหลักมารวมกันเป็นทฤษฎีแล้วทำการวิจัยสนับสนุนเพื่อใช้สร้างทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ และอ้างว่าเป็นแนวทางเดียวกับนักวิทยาศาสตร์โดยส่วนใหญ่ที่ว่า ถ้าทฤษฎีถูกต้องก็สามารถใช้อธิบายเหตุการณ์ได้ วิธีการนี้อาจจะขัดแย้งกับทฤษฎีที่ยิ่งใหญ่ (Grand Theory) ที่ระบุว่าไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งอธิบายความจริงระดับโลกได้ต้องใช้วิธีการจัดเรียงแนวคิดโดยนำเอาความรู้ทางสังคมวิทยา จิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ การเมือง ศาสนา มาบูรณาการร่วมกัน

ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลจึงถูกวิจารณ์ว่า กระบวนการแสวงหาความรู้เพื่อให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ไม่เป็นไปตามแบบแผนการวิจัยเชิงอธิบายทั้งในแง่หลักฐานเชิงประจักษ์ (empirical) ความตรง (validity) ของผลสรุป และการตีความหมายของข้อมูล สามารถตรวจสอบซ้ำได้ (replicable) โดยนักวิจัยคนอื่น ๆ รวมถึงกระบวนการที่เป็นระบบ (systematic) ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลจึงเป็นทฤษฎีที่แปลก นักวิชาการทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลจะศึกษาเรื่องใหม่ ๆ ไปเรื่อย ๆ เป็นการอธิบายเหตุผลเบื้องหลังพฤติกรรมมนุษย์ สามารถหาชุดความเป็นเหตุเป็นผลเพื่อรองรับพฤติกรรมนั้น ๆ ได้เสมอ เหตุผลนั้นก็คือ ผลประโยชน์ส่วนตนและความชอบ ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผล อาจจะมีประโยชน์ถ้าไม่โอ้อวดเกินจริง ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลจะไม่ค่อยค่า เพราะมีความพยายามที่จะอธิบายเหตุการณ์ทางสังคมในกรณีต่าง ๆ จึงทำให้การศึกษาทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลเจริญรุ่งเรือง จะเห็นได้จากบทความวิจัยในหลายแขนงของวิชารัฐศาสตร์ เช่น การเมืองเปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น

การอธิบายเหตุการณ์ทางสังคมตามแนวทางของนักวิชาการทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลถูกวิจารณ์ว่า เป็นการนำเอาผลมาอธิบายเป็นเหตุ รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ต้องการคำอธิบายปรากฏการณ์เน้นการแสวงหาความจริงเชิงสาเหตุ (perusal effect) สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นจากเหตุและผล (cause and effect) การอธิบายความรู้จะต้องมีการจัดระเบียบแบบแผนที่เชื่อถือได้ เริ่มด้วยสาเหตุที่มาก่อนและตามด้วยผลของการกระทำ การอธิบายทางสังคมศาสตร์ไม่สามารถอธิบายในลักษณะการทำหน้าที่เหมือนวิทยาศาสตร์ที่อธิบายการทำหน้าที่ของอวัยวะของร่างกาย การอธิบายปรากฏการณ์เป็นสาเหตุ และอธิบายสิ่งที่ตามมาเรียกว่าผล เป็นเทคนิคการอธิบายที่เป็นมาตรฐานเบื้องต้น วิธีการนี้เรียกว่า the billiard ball model ลูกบอกลูกแรกวิ่งไปชนลูกที่สองคือเหตุ และเมื่อลูกบอลลูกที่สองวิ่งเคลื่อนที่ออกไปเป็นผล

รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ประยุกต์ การแสวงหาความรู้ความจริงดำเนินไปตามแนวทางวิทยาศาสตร์ พฤติกรรมที่ปรากฏควรเป็นข้อมูลที่วัดได้ การทำให้ความรู้ให้เป็นศาสตร์ นักวิจัยต้องให้ความสำคัญกับ

การอธิบายอิทธิพลด้วยตัวเลขทางสถิติ ตัวเลขทางสถิติจะมีความหมายมากขึ้นเมื่อนำไปใช้เปรียบเทียบ เช่น ร้อยละ 65 เห็นด้วยกับโทษประหารชีวิต เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อ 15 ปีก่อน มีคนเห็นด้วยสูงถึงร้อยละ 80

ในการศึกษาระยะยาว (longitudinal study) เป็นการใช้สถิติศึกษาเพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง ส่วนการศึกษาแบบตัดขวาง (cross-sectional study) เป็นการศึกษาเมื่อต้องการเปรียบเทียบประชากรในเวลาหนึ่ง คำอธิบายไม่ใช่ปรากฏการณ์ เพราะปรากฏการณ์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาหรืออาจจะแตกต่างกันได้ในกลุ่มอื่น ๆ ดังนั้น ในการประเมินความสำเร็จของคำอธิบาย จึงใช้ค่าความแปรปรวนและจำนวนความแปรปรวนที่คำนวณได้มาใช้สนับสนุนคำอธิบาย การอธิบายความแปรปรวนที่สมบูรณ์แบบคือความสำเร็จอย่างแท้จริงของสิ่งที่ค้นพบ

บางกรณี นักสังคมศาสตร์อาจจะอธิบายผลลัพธ์หรือสิ่งที่ไม่ใช่เหตุการณ์ มากกว่าอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเน้นไปที่การอธิบายกระบวนการตัดสินใจ เพื่ออธิบายว่าเหตุใดบางเหตุการณ์จึงไม่เกิดขึ้น เพราะจะต้องมีเหตุการณ์เชิงบวกอยู่ที่ไหนสักแห่งตามแนวคิดเชิงเหตุผล ซึ่งมักจะมีคำถามอยู่เรื่อย ๆ ว่าเหตุใดเหตุการณ์บางอย่างจึงไม่เกิดขึ้น เมื่อเกิดเหตุการณ์เชิงบวกนี้ขึ้น เราจึงจะสามารถอธิบายผลลัพธ์ของเหตุการณ์ได้

คำอธิบายควรอยู่ที่ตัวบุคคลและการกระทำของพวกเขาเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ เราอาจใช้ชุดข้อมูลที่ใกล้เคียงปัจเจกชนนั้นได้ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวหรือกิจการบริษัทที่เขาทำงานอยู่ การใช้แหล่งข้อมูลใกล้เคียงเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ข้อมูลบุคคลเพื่อการวิเคราะห์นั้นไม่เพียงพอ

เหตุการณ์บางอย่างสามารถอธิบายได้ดีจากผลที่ตามมามากกว่าสาเหตุ ผลที่ตามมาจะเป็นประโยชน์สำหรับการอธิบายบางสิ่งบางอย่าง วิธีการอธิบายแบบนี้ดูเหมือนจะไม่สอดคล้องเข้ากันกับคำอธิบายเชิงสาเหตุ และถูกมองว่าเป็นวงจรการวนซ้ำ เป็นการนำเอาผลมาเป็นสาเหตุ ในการอธิบายเหตุการณ์ใด ๆ เราต้องแน่ใจว่าความจริงหรือเหตุการณ์นั้นมีอยู่จริง ไม่ควรใช้แต่ข้อมูลที่มีอยู่ในมือและความเชื่อที่มีต่อบทซึ่งทำให้ข้อมูลเสียหาย เมื่อมีการเปรียบเทียบเหตุการณ์ต้องมั่นใจว่าใช้มาตรวัดเดียวกันในการวัด เพราะมาตรวัดแต่ละวิธีย่อมให้ผลลัพธ์และมุมมองที่แตกต่างกัน

กระบวนการที่ได้รับการยอมรับในทางสังคมศาสตร์ในการตั้งคำถามเพื่อสร้างคำอธิบายต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. เลือกทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ดีที่สุดในการอธิบาย
2. ตั้งสมมติฐาน คำอธิบายต้องเป็นไปตามตรรกะจากสมมติฐานที่ตั้งไว้
3. คำอธิบายทางเลือกที่เป็นไปได้โดยมีข้อมูลความจริงสนับสนุน
4. ตัดทางเลือกคู่แข่งที่ไม่สมเหตุผลโดยระบุผลกระทบที่พิสูจน์ได้
5. ทดสอบผลกระทบเพิ่มเติมสำหรับสมมติฐานที่พิสูจน์ได้ เพื่อเป็นการเพิ่มความแข็งแกร่ง

ในสมมติฐานที่สร้างขึ้น

คำอธิบายที่ได้เป็นคำอธิบายที่สรุปสมมติฐานจากทฤษฎีทั่วไป คำอธิบายที่มากกว่าสิ่งที่ได้จากสมมติฐาน เรียกว่าอำนาจการอธิบายส่วนเกิน การอธิบายเชิงสาเหตุอาจเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก อย่างไรก็ตาม เราสามารถแยกแยะคำอธิบายเชิงสาเหตุออกจากข้อความทั่วไปได้ 7 ลักษณะดังนี้

1. คำอธิบายเชิงสาเหตุไม่เหมือนกับข้อความเชิงสาเหตุ ในการอธิบายเชิงสาเหตุสาเหตุนั้นมาพร้อมกับกลไกเชิงสาเหตุไม่จำเป็นต้องระบุตามตัวอักษรในแต่ละกรณี แต่อย่างน้อยก็ต้องมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสาเหตุ เมื่อเราระบุว่ามีคนเสียชีวิตจากการกินอาหารที่เน่าเสียเราสามารถสันนิษฐานได้ว่าสาเหตุของการเสียชีวิตคืออาหารเป็นพิษ ไม่จำเป็นต้องมีการกล่าวถึงอย่างชัดเจน เพียงจำไว้ว่าเมื่อเราต้องการใช้คำอธิบายเชิงสาเหตุเราจำเป็นต้องมองให้ไกลกว่าค่าเฉลี่ย แต่รวมถึงกลไกเชิงสาเหตุด้วย

2. คำอธิบายเชิงสาเหตุไม่เหมือนกับข้อความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ไม่ใช่สาเหตุเพียงเพราะเหตุการณ์สองเหตุการณ์ที่ดูเหมือนจะเกิดขึ้นพร้อมกันหลาย ๆ ครั้งไม่ได้หมายความว่าพวกเขามีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ เหตุการณ์ทั้งสองอย่างสามารถเกิดขึ้นได้เนื่องจากปัจจัยที่สามทำให้เกิดเหตุการณ์ทั้งคู่เกิด มีตัวอย่างมากมายสำหรับอธิบายความแตกต่างนี้ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กที่มีปัญหาและพ่อแม่ที่หย่าร้างกัน ความจริงที่ว่าเด็กมีปัญหาทำให้พ่อแม่แยกทางกันหรือการหย่าร้างกันของพ่อแม่ทำให้เด็กมีปัญหา หรือมีสาเหตุอื่นที่ทำให้เด็กมีปัญหาและพ่อแม่หย่าร้างกัน

3. คำอธิบายเชิงสาเหตุไม่เหมือนกับข้อความจำเป็น ทำไมมีบางอย่างเกิดขึ้นเมื่อมันเกิดขึ้น? เมื่อมีความพยายามอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้วแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะไม่มีอคติจากการมองย้อนกลับความจริงที่ว่าปัจจัยที่ทำให้เหตุการณ์เกิดขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่าถ้าไม่มีปัจจัยนี้เหตุการณ์จะไม่เกิดขึ้น อาจมีอิทธิพลอื่นที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์ ดังนั้น ปัจจัยแรกจึงไม่ใช่ข้อความจำเป็นสำหรับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น

4. การอธิบายเชิงสาเหตุไม่เหมือนกับการเล่าเรื่อง การเล่าเรื่องเป็นการบอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การเล่าเรื่องอาจมีประโยชน์สำหรับคำอธิบายใหม่ ๆ แต่อาจทำให้เข้าใจผิดและเป็นอันตรายเมื่อเข้าใจผิดว่าการเล่าเรื่องเป็นคำอธิบาย

5. คำอธิบายเชิงสาเหตุไม่เหมือนกับคำอธิบายทางสถิติ สถิติไม่สามารถอธิบายเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ได้ ปัญหาเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างคำอธิบายเชิงสาเหตุและคำอธิบายทางสถิติคือความจริงที่ว่าในหลาย ๆ กรณีเราไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องพึ่งพาข้อมูลทางสถิติ

6. คำอธิบายเชิงสาเหตุไม่เหมือนกับการตอบคำถามทำไม เพื่ออธิบายข้อความนี้ให้พิจารณาตัวอย่างต่อไปนี เมื่อมีการเขียนบทความ เจ้าของบทความไม่ได้รวมการอ้างอิงของบทความที่เกี่ยวข้องมากเพียงพอ จึงมีคำถามว่า เหตุใดนักวิชาการคนนี้ไม่มีการอ้างอิงบทความเหล่านั้น ซึ่งอาจจะได้รับคำตอบว่าเขาไม่ได้รวมบทความเพราะเขาไม่รู้ถึงการมีอยู่ของบทความเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม นี่กำลังอธิบายเหตุการณ์ที่ไม่ใช่เหตุการณ์ คำอธิบายดังกล่าวไม่ใช่คำอธิบายเชิงสาเหตุ หากเขาไม่รวมบทความเนื่องจากนักวิชาการเลือกที่จะทำเช่นนั้น คำตอบของคำถามจะเป็นคำอธิบายเชิงสาเหตุที่เกี่ยวข้อง

7. คำอธิบายเชิงสาเหตุไม่เหมือนกับการพยากรณ์ เราสามารถอธิบายเชิงสาเหตุได้โดยไม่ต้องคาดเดาและคาดเดาไม่ต้องการคำอธิบาย การอธิบายบางสิ่งหลังจากเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วง่ายกว่าการคาดเดา ในบางกรณีเราสามารถทำนายพฤติกรรมได้โดยไม่ต้องรู้คำอธิบายสาเหตุที่อยู่เบื้องหลัง

เช่น เมื่อราคาลดลงผู้บริโภคจะซื้อสินค้าประเภทเดียวกันมากขึ้น เราไม่จำเป็นต้องอธิบายกระบวนการเพื่อทำนายว่าจะเกิดขึ้น เมื่อพูดถึงการทำนายเราไม่จำเป็นต้องรู้ถึงความแตกต่างระหว่างสาเหตุความสัมพันธ์และความจำเป็น

ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลมีที่มาจากทฤษฎีสถาบันโครงสร้าง ซึ่งเป็นพาราไดม์หนึ่งในพาราไดม์หลักของสังคมศาสตร์ (Big Three Theories) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มระบบความเชื่อ เป็นเครื่องมือการอธิบายสังคมว่าทำไมสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จึงเป็นอย่างที่มันเป็น

1. ทฤษฎีโครงสร้างนิยม/หน้าที่นิยม (Structuralism/Functionalism Theory) เป็นการอธิบายระดับมหภาค และระดับกลาง หน้าที่ทางสังคมแต่ละส่วนทำหน้าที่เหมือนอวัยวะแบบชีววิทยา มีผลต่อสังคมโดยรวม
2. ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) เป็นการอธิบายระดับมหภาค อธิบายความอยุติธรรม ความแตกต่างทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางสังคม อำนาจและชนชั้น
3. ทฤษฎีสัมพัทธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Theory) เป็นการอธิบายระดับจุลภาค ปัจเจกชน อธิบายปฏิสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลและการสื่อสาร

การอธิบายของทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลเป็นพวกลดทอน (reductionist) อธิบายความซับซ้อนของสังคมด้วยส่วนย่อยที่ไม่ซับซ้อน เป็นการอธิบายผลลัพธ์เหตุการณ์ทางสังคมในระดับสังคม (ซึ่งเป็นระดับมหภาค) ด้วยการกระทำของปัจเจก (ซึ่งเป็นระดับจุลภาค) ซึ่งแตกต่างและไม่สอดคล้องกับทฤษฎีในสังคมวิทยาที่อธิบายว่า สังคม สถาบันที่ฝังแน่นเป็นเงื่อนไขหลักที่มีผลต่อการตัดสินใจและพฤติกรรมของบุคคล โดยทั่วไปการอธิบายเหตุการณ์ทางสังคม จะอธิบายผ่านกลไก 3 ระดับคือ 1. ระดับมหภาค-จุลภาค เป็นกลไกสถานการณ์ 2 ระดับจุลภาค-จุลภาค เป็นกลไกการกระทำ 3 ระดับจุลภาค-มหภาค เป็นกลไกการเปลี่ยนผ่าน (Witteck, 2013)

แม้ว่าการวิพากษ์วิจารณ์โต้แย้งว่าเป็นทฤษฎีที่ไม่สอดคล้องกับพาราไดม์หลักทางสังคมศาสตร์ เป็นทฤษฎีที่ไม่มีเหตุผล และยังห่างไกลเกินความเป็นจริง แต่ในความเป็นจริง ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลก็ได้ขยายปีกออกไปยังวิชามานุษยวิทยานิเวศวิทยา มีการศึกษาความแตกต่างระหว่างอุตสาหกรรมลือบสเตอร์ ในรัฐเมนและนิวอิงแลนด์ (Acheson, 2002) การศึกษา Kinship, Networks, and Exchange (Bollig, 1998) เพื่อศึกษาการแลกเปลี่ยนวัวควายของชนเผ่าปากก้อตในเคนยา และการศึกษาโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจของชาวเขาในปาปัวนิวกินี เป็นต้น (Kavanamur et al., 2005) อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลจะขาดหลักการตามที่ได้วิจารณ์ไปแล้ว ไม่ได้หมายความว่า ควรจะทิ้งมันไป ซึ่งจะขออ้างสำนวน first law of wing walking ที่คล้ายสำนวนไทยที่ว่า หากยังไม่ได้ขึ้นเรือ ก็อย่าทิ้งแพ

ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลกับสถานการณ์โรคระบาด

ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลไม่สามารถนำมาใช้ได้ สถานการณ์วิกฤตโรคระบาดโควิด จะเห็นได้จากสถานการณ์ที่ประชาชนพลเมืองในประเทศที่รักอิสระทั้งหลายยินยอมให้ถอดสิทธิพลเมืองของตนและอนุญาตให้รัฐบาลเพิ่มงบประมาณจำนวนมากเพื่อรับมือกับโรคระบาด Zweifel (2020) ใช้แนวทางของ James Buchanan ทำแบบจำลองการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองและรัฐบาลจากผลกระทบจากวิกฤตโควิด เขาพบว่า พลเมืองมีความเต็มใจจ่ายภาษีเพิ่มขึ้นเพื่อให้รัฐดำเนินการควบคุมความเสี่ยงของโรคระบาด อัตราส่วนงบประมาณรายจ่ายต่อรายได้ประชาชาติที่สูงขึ้นมาก บ่งบอกถึงอำนาจการจัดการของนักการเมืองที่มากขึ้น แต่เมื่อโรคระบาดยังไม่สิ้นสุด มีการระบาดระลอกใหม่ พลเมืองยังคงเต็มใจมอบส่วนเพิ่มที่จะต้องจ่ายสำหรับการควบคุมความเสี่ยง ความเสียหายต่อชีวิตที่ยังคงอยู่ หมายความว่านักการเมืองยังคงรักษาอำนาจการจัดการที่เพิ่มขึ้น โดยประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการควบคุมความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความเต็มใจที่เพิ่มขึ้นของพลเมืองในการมอบรายได้ส่วนหนึ่งให้กับนักการเมือง อาจเป็นการแสดงออกถึงคลั่งไคล้แห่งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการสั่งให้นักการเมืองดำเนินการ และนักการเมืองกระทำการตามคำสั่งประชาชนมากกว่าการกระทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งไม่สอดคล้องกับทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลกล่าวอ้างว่า ตลาดทางการเมืองมีลักษณะที่ไม่สมบูรณ์ พวกเขามักจะทำงานในช่วงเวลาที่มีการเลือกตั้งใหม่เท่านั้น นอกจากนี้ Zweifel คาดการณ์ว่า 'ความปกติใหม่' ที่เกิดขึ้น จะทำให้รัฐบาลมีอำนาจการใช้จ่ายงบประมาณต่อรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นอย่างถาวร และควบคู่ไปกับข้อจำกัดด้านเสรีภาพทางเลือกของพลเมืองอย่างถาวรเช่นกัน

ข้อสังเกตประการต่อมาคือ ทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลทำให้รัฐมีประสิทธิภาพ ไม่ล้มเหลว (government failure) จริงหรือไม่ กรณีโรคระบาดโควิดอีกเช่นกัน Esarey ศึกษาเปรียบเทียบอัตราการเสียชีวิตจากโรคระบาดไวรัสโควิดของประเทศต่าง ๆ พบว่ากลุ่มประเทศเผด็จการมีอัตราการสูญเสียต่ำกว่ากลุ่มประเทศประชาธิปไตย แม้แต่ Francis Collins ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา ออกมายอมรับถึงความล้มเหลวของรัฐบาลในการเชิญชวนให้ประชาชนเข้ารับบริการวัคซีนของโรคระบาดโควิด เพราะประชาชนใช้เสรีภาพและความเชื่อส่วนบุคคลในการตัดสินใจ

Eugénie Mérieau (2020) ศึกษาเปรียบเทียบประเทศจีนกับประเทศฝรั่งเศส ใช้วิธีการปราบปรามไวรัส ด้วยระบบการปกครองที่แตกต่างกัน ประเทศหนึ่งเป็นเผด็จการ อีกประเทศหนึ่งเป็นประชาธิปไตย ใช้วิธีการล็อกดาวน์เหมือนกัน แต่ให้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน จีนตั้งเป้าหมายที่จะกำจัดไวรัส ฝรั่งเศสใช้วิธีการชะลอความเร็วของการแพร่ระบาด การล็อกดาวน์ในจีนนั้นเข้มงวดด้วยการใช้โดรนและวิธีการเฝ้าระวังการล็อกดาวน์ของฝรั่งเศสทั้งเข้มงวดและรุนแรงกว่าที่กำหนดไว้ในจีน โดยจีนจำกัดไว้เพียงจังหวัดเดียวและเมืองไม่กี่แห่ง ซึ่งเป็นส่วนเล็ก ๆ ของประชากร โดยไม่ได้ประกาศภาวะฉุกเฉิน ขณะที่ปารีสกำหนดล็อกดาวน์ทั่วประเทศ 67 ล้านคน และประกาศภาวะฉุกเฉิน แต่ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือและสื่อต่าง ๆ ในฝรั่งเศสแม้แต่โหมประโคมข่าวสร้างความเกลียดชังกล่าวโทษและสร้างความอับอายให้กับจีนมากกว่าที่จะกระตุ้นให้รัฐบาลฝรั่งเศสใช้มาตรการด้านสาธารณสุขเพื่อต่อต้านโควิด เสรีภาพสื่อและความโปร่งใสไม่ได้ใช้ไป

ในการกระตุ้นรัฐบาลเพื่อแก้ไขปัญหาโรคระบาดอย่างรวดเร็ว ประเทศฝรั่งเศสเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “สโมสรเสรีประชาธิปไตยตะวันตก” เหตุใดทฤษฎีของอมาตยา เซน ซึ่งเคยคาดการณ์เกี่ยวกับโรคระบาดว่าในประเทศประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จกว่าประเทศเผด็จการ ได้พิสูจน์ว่าไม่เป็นจริงในกรณีของโควิด-19?

ความสำเร็จของการควบคุมโรคระบาดในจีน เพราะผู้นำได้รับการยอมรับ (Fukuyama, 2020) และได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากประชาชนจีนที่มีต่อประธานาธิบดีสี จิ้นผิง โดยอิงจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในคุณภาพชีวิตและการพัฒนาเศรษฐกิจ ผลลัพธ์รัฐบาลเผด็จการที่สร้างความชอบธรรมขึ้นบนหลักการคุณธรรม ส่วนประเทศประชาธิปไตยดำเนินการด้วยหลักนิติธรรมซึ่งถือเป็นตัวบ่งชี้การแบ่งขั้วระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ นอกจากนี้ ประเทศจีนเป็นประเทศปกครองโดยผู้นำอำนาจนิยม มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่เพียงชาติเดียวที่ยังยึดนโยบายการติดเชื้อโควิดเป็นศูนย์ นักวิทยาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขของจีนย้ำถึงความจำเป็นที่ต้องใช้มาตรการควบคุมอย่างเข้มงวด ในขณะที่ประเทศในกลุ่มประชาธิปไตยยังมีประชาชนเจ็บป่วยและเสียชีวิตอย่างต่อเนื่อง เพราะการใช้นโยบายที่เรียกว่า "การเรียนรู้ที่จะอยู่กับโควิด" ประชาชนมีเสรีภาพมีเหตุผลในการเลือกที่ดีที่สุดสำหรับตน ผลการจำลองสมการของ Bhattacharya, Chakraborty และ Yu (2021) พบว่าการล็อกดาวน์เพื่อลดการแพร่เชื้อใช้ไม่ได้กับประเทศประชาธิปไตย

ความท้าทายในการรับมือกับโรคระบาดส่งผลให้รัฐบาลต้องออกข้อห้ามเพื่อยับยั้งการแพร่ระบาดไวรัส และเป็นเวลาในการแสดงฝีมือของรัฐบาลเพื่อตอบคำถามที่ว่า รัฐบาลทำได้ดีกว่าเอกเซน (Erikson, 2020) แม้ว่าผลลัพธ์การศึกษาจะพบว่า รัฐบาลล้มเหลวในการตอบสนองโรคระบาดล่าช้ากว่าที่ควรจะเป็น มองข้ามปัญหาโรคระบาดในระยะเริ่มต้น ส่งผลให้รัฐบาลเพิ่มอำนาจในการใช้จ่ายผ่านกลไกของรัฐมากขึ้นในเวลาต่อมา (Castex, Dechter & Lorca, 2020; Chudik, Pesaran & Rebucci, 2020) ภาคเอกชนขาดเงินทุนในการพัฒนาวัคซีน (Genzen, 2019) ทำให้เกิด rent seeking จำนวนมาก ในกรณีประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน Daumann และ Follert (2020) กล่าวว่า ในช่วงเวลาอันจำกัด ภายใต้อาณัติที่ไม่แน่นอน ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน ผู้คนเจ็บป่วยเสียชีวิต และได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจำนวนมาก กลุ่มผลประโยชน์ ปังเจกชน แย่งชิงฉกฉวยโอกาสการรับสวัสดิการที่รัฐหยิบยื่นให้ รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น เร่งดำเนินการช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนอย่างรวดเร็ว ไม่มีการพิจารณาว่า บริษัทไหนดี บริษัทไหนหลอก ทุกคนแสวงหาความช่วยเหลือจากรัฐได้อย่างเท่าเทียมกัน ระบบราชการได้ทำการแผ่ขยายอำนาจอันกว้างขวางออกไป สัดส่วนงบประมาณต่อรายได้ประชาชาติสูงขึ้นจนเป็นภาระต่อคนรุ่นหลัง แต่ประชาชนก็ไม่ได้ทำการคัดค้าน ความตระหนักในโรคระบาดคงอยู่เหนือหลักการเหตุผล แท้จริงแล้ว ปังเจกชนไม่ได้ทำการตัดสินใจบนทางเลือกที่เป็นเหตุผลตามทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลตามที่ระบุไว้แต่อย่างใด

บทส่งท้าย

จากการทบทวนวรรณกรรมของผู้เขียนพบว่า ทางเลือกอย่างมีเหตุผลเป็นทฤษฎีที่สร้างขึ้นจากความเข้าใจผิด 3 ประการ ดังนี้ ประการแรก แนวความคิดที่นำมาวิเคราะห์ มาจากการอธิบายเฉพาะเหตุการณ์ซึ่งขาดความสมเหตุสมผล ทางเลือกอย่างมีเหตุผลเสนอแนวทางที่มาจากสมมติฐานที่นักวิชาการกำหนดขึ้นมาเองโดยอธิบายด้วยเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งประกอบ ประการที่สอง ภายหลังจากที่ Green และ Shapiro (1994) วิจัยทางเลือกอย่างมีเหตุผล โดยกล่าวว่า แทบจะไม่มีนักวิชาการทางเลือกอย่างมีเหตุผลออกมาโต้แย้งเรื่องการขาดการบูรณาการ กรอบแนวคิดขาดความสัมพันธ์อย่างมีเหตุผล กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สมมติฐานไม่มีความเกี่ยวเนื่องและบูรณาการกับกรอบแนวคิด สมมติฐานวางอยู่บนเงื่อนไขหรือพื้นฐานทั่วไป ประการที่สาม นักวิชาการทฤษฎีทางเลือกอย่างมีเหตุผลจะศึกษาเรื่องใหม่ ๆ ไปเรื่อย ๆ เป็นการอธิบายเหตุผลเบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ ด้วยการหาชุดความเป็นเหตุเป็นผลเพื่อรองรับพฤติกรรมนั้น ๆ ได้เสมอ

อย่างไรก็ดี การวิพากษ์วิจารณ์ของนักวิชาการ เช่น Green และ Shapiro (1994) และ Elster (1989) ทำให้ผลการศึกษาของทางเลือกอย่างมีเหตุผลให้ความสำคัญกับการประเมินผลเชิงประจักษ์ การเคลื่อนไหวของกลุ่ม EITM (Empirical Implications of Theoretical Models) ทำให้นักวิจัยทางเลือกอย่างมีเหตุผลใช้เวลาถกเถียงกัน และออกแบบโครงสร้างการวิจัยให้เป็นทฤษฎีเชิงประจักษ์มากขึ้น เช่น มีการใช้การทดลองในห้องปฏิบัติการ (laboratory experiment) เพื่อประเมินการพยากรณ์ตามรูปแบบโครงสร้างการวิจัยที่นักวิจัยสร้างขึ้นตั้งนั้น ทางเลือกอย่างมีเหตุผลจึงดูดีขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา (Granato, Lo & Wong, 2005) แม้ที่กำลังเผชิญอยู่สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ก็ตาม

References

- Acheson, J. M. (2002). Rational choice, cultural change, and fisheries management in the gulf of Maine. *Research in Economic Anthropology*, 21, 133-159.
- Alexander, J. M. (2021). *Evolutionary Game Theory*. Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2021 Edition). Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/sum2021/entries/game-evolutionary/>.
- Amadae, S. M., & De Mesquita, B. B. (1999). The rochester school: The origins of positive political theory. *Annual Review of Political Science*, 2, 269-295.
- Arrow, K. J. (1951). *Social Choice and Individual Values*. New York: John Wiley and Sons.
- Bhattacharya, J., Chakraborty, S., & Yu, X., (2021). A rational-choice model of Covid-19 transmission with endogenous quarantining and two-sided prevention. *Journal of Mathematical Economics*, 93.
- Bollig, M. (1998). Moral economy and self-interest: Kinship, friendship, and exchange among the Pokot (N.W. Kenya). In Schweizer, T., & White, D. R. (Eds.). *Kinship, Networks, and Exchange*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Castex, G., Dechter, E., & Lorca, M. (2020). COVID-19: Cross-country heterogeneity in effectiveness of non-pharmaceutical interventions. *Covid Economics*, 14(6), 175-199.
- Chudik, A., Pesaran, M. H., & Rebucci, A. (2020). Voluntary and mandatory social distancing: Evidence on covid-19 exposure rates from Chinese provinces and selected countries. *Covid Economics*, 15(7), 26-62.
- Daumann, F., & Follert, F. (2020). COVID-19 and rent-seeking competition: Some insights from Germany. *New Perspectives on Political Economy*, 16(1-2), 52-69.
- de Jonge, J. (2012). *Rethinking Rational Choice Theory: A Companion on Rational and Moral Action*. London: Palgrave Macmillan.
- Department of Environmental Quality Promotion. (B.E.2557). *Khan Suksa Pattana Naew Tang Khan Lod Chai San Kemeemae Nai Khan Kaset Due Khabuankhan Wichai Bab Mee Suanluam: Koranee Suksa Amphoe Mae Taeng Changwat Chaing Mai*. Bangkok: Department of Environmental Quality Promotion.
- Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.
- Elster, J. (1989). Social norms and economic theory. *Journal of Economic Perspectives*, 3(4), 99-117.

- Erikson, S. (2020). Pandemics show US what government is good for. *Nature Human Behaviour*, 4, 441-442.
- Friedman, M. (1953). *Essays in Positive Economics*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Fukuyama, F. (2020). The thing that determines a country's resistance to the coronavirus. *The Atlantic*. Retrieved February 15, 2022 from <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/thing-determines-how-well-countries-respond-coronavirus/609025/>.
- Genzen, J. R. (2019). Regulation of laboratory-developed tests: A clinical laboratory perspective. *American Journal of Clinical Pathology*, 152(2), 122-131.
- Granato, J., Lo, M., & Wong, M. C. S. (2005). *The Empirical Implications of Theoretical Models (EITM): A Framework for Methodological Unification*. the annual meeting of the Southern Political Science Association. January 6-8, 2005 in New Orleans, Louisiana.
- Green, D. P., & Shapiro, I. (1994). *Pathologies of Rational Choice Theory: A Critique of Applications in Political Science*. New York: Yale University Press.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (2003). *Choices, Values, and Frames*. New York: Cambridge University Press.
- Kavanamur, D., Okole, H., Manning, M., & Levantis, T. (2005). Understanding reform in Papua New Guinea. *Pacific Economic Bulletin*. 20(1).
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
- Levin, J., & Milgrom, P. (2004). Introduction to Choice Theory. Retrieved from <https://web.stanford.edu/~jdlevin/Econ%20202/Choice%20Theory.pdf>.
- MacDonald, P. K. (2003). Useful fiction or miracle maker: The competing epistemological foundations of rational choice theory. *American Political Science Review*, 97(4), 551-565.
- Mérieau, E. (2020). *COVID-19, Authoritarianism VS. Democracy: What the Epidemic Reveals about the Orientalism of Our Categories of Thought*. Sciences Pro Center for International Study, Le Monde, Le Figaro, France Info, France Culture, and France Inter.
- Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action*. Cambridge: Harvard University Press.
- Scott, J. (2000). *Rational Choice Theory*.

Simon, H. A. (1979). *Models of Thought, Vols. 1 and 2*. Yale University Press.

Wittek, R. (2013). Rational choice. In McGee, R. J., & Warm, R. L. (Eds.). *Theory in Social and Cultural Anthropology: An Encyclopedia*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications Inc.

Yesuf, M., & Bluffstone, R. (2009). Poverty, risk aversion, and path dependence in low-income countries: Experimental evidence from Ethiopia. *American Journal of Agricultural Economics*, 91(4), 1022-1037.

Zweifel, P. (2020). The COVID-19 crisis: A public choice view. *Economic Affairs*, 40(3), 395-405.